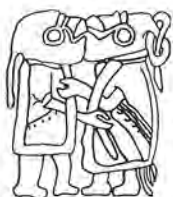

Utskrift 6

- 2 **Redaktionellt** ERIK ROSENGREN
- 4 **I fruktbarhetens tecken** ANNE CARLIE
- 32 **Spår av spår** LENNART CARLIE
- 50 **Den sena järnåldern i Halland** FREDRIK SVANBERG
- 76 **Järnålderns okända gravar i södra Halland** PÅVEL NICKLASSON
- 88 **I Arnes fotspår i Veinge** PÅVEL NICKLASSON
- 102 **Jakten på den försvunna borgen** PER WRANNING

Utskrift ges ut av Stiftelsen Hallands läns museer, Uppdragsverksamheten, Tollsgatan, 302 31, Halmstad. Besöksadress: Hamngatan 35. Telefon: 035-16 04 00 Fax: 035-18 60 67 E-post: hallmus@algonet.se Artiklar till Utskrift välkomnas på maskinskrivna manuskript eller 3,5" disketter. Författarna ansvarar själva för artiklarnas innehåll. Manusstopp för Utskrift nr 7 är 31 mars 2000. Redaktör för detta nummer: Tina Fors. © Stiftelsen Hallands läns museer och respektive författare. Engelsk språkgranskning: Alan Crozier. Grafisk formgivning: Hans Helander. Tryck: Norra Skåne Offset. ISSN 1102-7290

Jakten på den försvunna borgen

– eller berättelsen om hurusom rörliga, förmodade fornlämningar kunna spela forskningen ett och annat spratt

Prolog

Det finns tillfällen då en enstaka uppgift kan sätta i gång en hel kedjereaktion av händelser. Men om den inledande uppgiften delvis innehåller felaktig information som passerar obemärkt kan det leda till många förvirrade turer i det påföljande händelseförloppet. Ibland lägger man ner hela sin själ i att följa upp äldre uppgifter. Det finns tillfällen då resultatet av ett långt och tidskrävande arbete kan summeras med ett enda ord – ”ingenting”. Följande artikel behandlar ett sådant tillfälle. Jag väljer dock att avrapportera resultatet med något fler ord och även att redogöra för vägen till resultatet.

Dramats öppning – Upptäckten

Under åren 1993-95 undersökte Läns-
museet inte mindre än fem lokaler med
vikingatida-tidigmedeltida lämningar, samt-
liga belägna inom en drygt fyra kilometer
lång sträcka av det planerade dubbelspåret
väster om Laholm. Boplatserna rön-
te stort intresse och bidrog till nya infallsvinklar i
diskussionen kring när det äldsta Laholm –

eller dess föregångare – uppstod och i så fall
var det var beläget. Det medeltida Laholm,
känt från skriftliga källor såsom Kung Valde-
mars Jordebok år 1231, antas ha legat på
Lagans södra sida, ungefär där stadens kyrka
och centrum i dag ligger. En by som i dag är
belägen norr om Lagan mitt emot stadens
centrum bär namnet Köpinge, vilket har
antagits indikera att det här någonstans kan
ha funnits en vikingatida och/eller tidigme-
deltida handelsplats. Såväl stad som by är
belägna vid Lagans enda historiskt kända
vadställe nedanför de första vattenfallen.
Vadstället sammanfaller även mer eller min-
dre exakt med det läge, upp till vilket ån är
framkomlig med båt från kusten. Detta
innebär att staden är strategiskt anlagd in-
vid en naturlig kommunikationsknut, där
såväl all land- som vattentrafik har tvingats
sammanstråla. Med problematiken kring den
eventuella handelsplatsens läge som bak-
grund sökte jag hösten 1996 i läns-
museets dia-arkiv efter ett antal flygbilder som hade
tagits över Laholm och Köpinge 1979. Syf-
tet var att se om någon form av crop-marks
framträdde på bilderna. Det visade sig inled-
ningsvis att diabilderna inte längre fanns kvar

Fig 1.

"Troligen bortodlad hög" – bilden som gav upphov till artikeln. (Bilden godkänd för publicering av Försvarsmakten 1998-12-23 enligt paragraf 9, andra stycket 1. förordningen om skydd för landskapsinformation

*"Supposed mound, destroyed by cultivation"
The photo that started this story.*

på sin ordinarie plats i museets diaarkiv, utan hade flyttats till Bildprojektets lokaler för dataregistrering och inscanning, där jag alltså istället återfann dem. Bilderna över det område jag först och främst hade för avsikt att studera gav ingenting av värde.

Däremot väcktes mitt intresse av fem bilder över en stor, ljus cirkel på en åker. Samtliga fem diaramar var försedda med texten "Troligen bortodlad hög. Flygfoto 2 juni 1979", samt en koordinatangivelse. Då jag jämförde flygbilderna med ekonomiska kartbladet i syfte att ta reda på om denna

förmodade fornlämning någonsin hade registrerats – vilket alltså inte framgick av texten på diaramarna – fann jag först ingenting. Det fält den ljusa cirkeln var belägen på var relativt lätt att känna igen utifrån närliggande bebyggelse och områdets topografi, men på detta fält fanns alltså inga markerade fornlämningsnummer överhuvudtaget. När jag efter diverse linjalritningar, syftstreck och passarcirklar lyckats knäpa ihop cirkelns ungefärliga läge och storlek insåg jag det orimliga i att cirkeln skulle vara en rest av en bortodlad hög. Den cirkulära formatio-

nen uppvisade nämligen den minst sagt imponerande storleken av cirka 100 meter i diameter. Som jämförande exempel kan nämnas den intilliggande Kung Ises hög (Raä 17), som med sin diameter på 35 meter och med en höjd av 4,7 meter framhävs mycket påtagligt i det öppna, topografiskt böljande fulläkerslandskapet. Inte ens Hallands största hög, bronsåldershögen Ivars Kulle i Övraby sn (Raä 5) med sina imponerande 40 meter i diameter (Tegnestam 1973), eller för den delen de tre folkvandringstida monumentala Uppsala högar med en diameter på 55-70 meter (Duczko 1997:78f, Gräslund 1992:323) kommer i närheten av de dimensioner den "förmodade gravhögen" uppvisade.

Därefter föll blicken på den nästan exakt lika stora, cirkelrunda markeringen till fornlämning 141, belägen c:a 500 meter väster om den flygfotograferade rundeln. Det kunde snabbt konstateras att någon i samband med registreringen måste ha tagit fel på koordinaterna, vilket hade medfört att den cirkelrunda lämningen hade markerats cirka 500 meter för långt västerut. I fornminnesregistret är Raä 141 upptagen som "område med borttagna fornlämningar" och antalet uppges vara två, dock med ett frågetecken efter. Man kan bara spekulera kring hur denna förvanskning gick till, men antagligen har någon som insåg det orimliga i att den nogsamt inmätta cirkeln skulle utgöra resterna av endast en borttagen hög, istället tolkat det som att två eller flera fornlämningar har tagits bort inom det markerade området. I beskrivningen blir det ändå mer förvirrat då det sägs att Lennart Lundborg skall ha iakttagit två svaga förhöjningar

inom området, medan flygbilderna inte nämns överhuvud taget. I samband med nyinventeringen 1985 påpekades följaktligen att inga distinkta ljusa fläckar syntes på fotokartan och inte heller kunde några förhöjningar i markytan iakttagas vid besiktning av det registrerade fornlämningsområdet.

Undersökningarna inför dubbelspåret

1991 stod det klart att den planerade nya dubbelspåriga järnvägen skulle dras inom det aktuella området. Flygbilderna var sedan länge glömda, men då det visade sig att järnvägen även skulle komma att korsa den på ekonomiska kartbladet markerade fornlämning Raä 141, föranledde detta givetvis en förundersökning. Staffan Anberg och Nils Wattman skriver om förundersökningen: "Vid Raä 141 lades ett schakt först i västra delen av området över en där belägen svag förhöjning. Förhöjningen hade tidigare tolkats som en av ett par möjliga överplöjda högar, vilket har fått till följd att platsen är införd i fornminnesregistret. Denna tolkning kunde avfärdas vid förundersökningarna." (Anberg/Wattman 1994:19). Platsen visade sig dock i stället innehålla omfattande tidigneolitiska boplatslämningar, vilket föranledde en mycket givande slutundersökning (Ibid, et al). Anberg och Wattman skriver angående boplatstens närtopografi att fornlämningen är belägen i en svacka knappt 20 meter över havet, medan nivåerna ett par hundra meter åt alla håll om lokalen stiger till cirka 25 meter (ibid:17), det vill säga ett mycket atypiskt gravläge.

Vad ingen då visste var att den registre-

rade cirkulära formationen Raä 141 egentligen inte alls var belägen där den uppgavs finnas. Detta förklarar alltså varför man inte hittade några som helst rester efter någon överplöjd hög nere i den sänka som i stället innehöll en neolitisk boplats. Att det verkligen fanns fornlämningar just exakt inom den helt felmarkerade fornlämningslokalen kan alltså sägas vara en näst intill osannolik slump. Men vad var det då som syntes på flygfotona, denna gigantiska – och oregistrerade – cirkel? Kunde man alls se något av den i fält? Erik Rosengren och jag tog bilen och gav oss av till Köpinge 12:1.

Fältinventering

Väl på plats stod vi nästan bara och gapade av förvåning och förundran. Den ljusa cirkeln på flygbilderna visade sig vara en drygt meterhögt svagt sluttande platåbildning, omgiven av en markant svacka, vilken var tydligt vattensjuk. Platån stegades upp till att vara närmare 100 meter i diameter. Trots platåns läge en bit ned i en sluttning hade vi tydlig utsikt ut över Ises hög i sydost och de

vikingatida och tidigmedeltida boplatserna i Ösarp i sydväst, vilka undersöktes i samband med järnvägsbyggnationen (Viking/Fors 1995, Wranning 1996a). Vi var överens om att lämningen mycket väl kunde vara uppförd av mänsklig hand och således sannolikt torde vara rester av någon form av befästning med omslutande vallgrav. Tankarna virvlade. Trots det ovan nämnda något aparta läget i terrängen var platån belägen endast en drygt kilometer från Lagan, vilken den även indirekt förbands med i form av en mindre bäckravin. Knappt två kilometer uppströms Lagan finns, som ovan redan nämnts, det enda kända vadstället nedanför de idag helt utbyggda vattenfallen, och det var även här vid fallen man valde att uppföra den medeltida borgen Lagaholm och en närliggande kungsgård. Kompletterat med fem undersökta platser i närområdet med vikingatida och tidigmedeltida gårdslämningar – ingen lokal belägen längre bort än tre kilometer, de närmsta endast drygt 700 meter därifrån – varav samtliga fem platser innehöll byggnader av mer eller mindre trelleborgshusliknande art (Ibid, Munken-

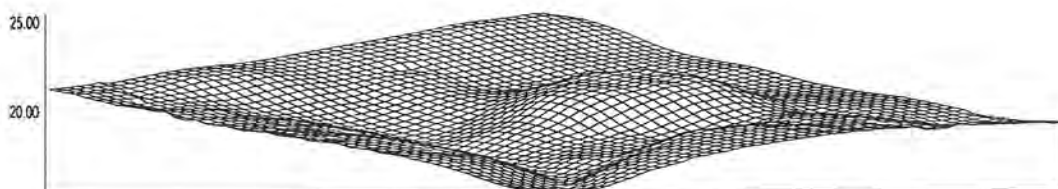

Fig. 2

Terrängmodell över den förmodade fornlämningen, upprättad i januari 1997.

Terrain model of the supposed ancient monument.

berg 1996, Wattman 1994, 1996, Wranning 1996b, 1999) började våra tankar följaktligen att fokuseras kring de senvikingatida trelleborgarna. Samtidigt som det kändes närmast orimligt, så var det med tanke på såväl geografiskt och strategiskt läge som närområdets kända fornlämningsbild, faktiskt ett av de mest rimliga områdena för en eventuell trelleborg utmed den halländska, före detta östdanska kustremsan. Men det gällde att inte förhastat sig och ta ut glädjen i förskott. Vi bestämde oss för att låta en eventuell kontrollgrävning föregås av vidare jämförande arkivstudier.

En uppmätning med totalstation i syfte att skapa en terrängmodell över "borgen" och dess närområde genomfördes av under-tecknad och en medtvingad Tina Fors under två hemska januaridagar 1997 med snålblåst och piskande snöblandat regn. Resultatet medförde att vår första uppfattning om lämningens storlek och utseende kunde bekräftas. En höjdskillnad på en dryg meter uppe på platån kunde noteras, vilket dock inte var mer än den nivåskillnad den jylländska trelleborgen Fyrkats inre borgplats uppvisar. Markägaren Anders Johansson berättade för oss att "kullen" var mycket torr och sandig, medan den omkringliggande sänkan var så sank att han och hans far tvingats dränera runt hela kullen. Johansson uppgav även att man i samband med dräneringen hade stött på rester av träkonstruktioner, vilka de då tolkade som äldre dräneringar. Uppgifterna om bevarade träkonstruktioner i "vallgraven" gav oss ytterligare skäl att göra en arkeologisk insats, i syfte att bekräfta eller avfärda iakttagelserna.

Kartmaterialet

En genomgång av äldre kartmaterial gav spännande resultat. På 1797 års karta över Köpinge bys storskiftade utmark (Akt 9, Laholms lfs, Lantmäteriet, Halmstad) kallar lantmätare Ekholm lämningen för Bohlbacken, vilket kan förklaras med att det strax öster om platån låg ett frälse Torp vid namn Köpinge Bohl. Torpet omnämns redan 1691 i jordeboken som Kiöpingebol – ett oskattlagt torp (Sahlgren 1948:37) och var vid tiden för kartans upprättande enligt Ekholm "...ett frälse Torp af urminnes Odahl ägor.... med samfeldt bifall räknadt för 3/8 dels heman.." och "...tillhör Herr Gustaf Lignell, bebos och brukas av Pehr Nilsson." Av större intresse för oss var det att med hjälp av befintliga hål efter passare och med rester av bristfälligt utsuddade syftlinjer på originalkartan kunna konstatera att Ekholm sannolikt har stått på lämningen i samband med upprättandet av kartan och därifrån haft sikt över stora delar av det berörda området. Sålunda bekräftades vårt egna omedelbara intryck, att lämningen trots läget i en sluttning erbjuder ett av närområdets bästa synfält.

På "Köpinge by laga skiftes handlingar uti Hallands län", upprättad 1848-49 av lantmätaren C. A. Biling (Akt 70:I, Lantmäteriet, Halmstad) har jordens bonitet uppskattats i grader. Lägst gradering motsvarar bäst jord och vice versa. Lämningens cirkulära, något ovala form framgår tydligt i Bilings föreslagna markindelning, dock utan närmare kommentarer. Området har egentligen varken bättre eller sämre gradering än kringliggande ytor, men är ändock klart avvikande. En liten husmarkering med benämningen "hus-

Fig 3.

Utdrag ur Lantmäteriets flygfoto 1962 över Köpinge by, skala 1:20 000 Den förmodade borglämningen framträder som en näst intill cirkelrund ljus formation mot mörkare botten i bildens centrum. Bebyggelsen strax norr om lämningen ger en uppfattning om lämningens imponerande dimension. (Godkänd från sekretessynpunkt för spridning. Lantmäteriverket 981216.)

Aerial photo of Köpinge village from 1962. The supposed fortification appears as a bright circle on darker ground in the middle of the photo. The houses north of the plateau give a hint of the impressive dimensions of the plateau.

tomt hage” är placerad inom platåns nordvästra kvadrant. Det framgår dock inte om detta är Bilings förslag till hustomt eller om platån då faktiskt var bebyggd. Inga uppgifter om bebyggelse förekommer på någon annan karta.

På ekonomiska kartbladet från 1923 ligger Köpingebolet ännu kvar, men det eventuella huset på platån enligt 1848 års karta är borta. Fälten runt omkring är nu av storskalig art. Således varken syns eller kommenteras formationen.

Tack vare stor hjälpsamhet och tillmötesgående från Birger Borvén på Lantmäteriet i Halmstad fick vi möjlighet att studera alla originalflygfoton som legat till grund för

senare års kartor. Samtliga foton och storskaliga negativ i lantmäteriets arkiv över det aktuella området från 1962 och framåt kontrollerades. Genomgången innefattade alltså även all den flygdokumentering som inte har resulterat i något nytt kartblad. Det kunde konstateras att formationen framträdde väldigt olika beroende på årstid, klockslag, väder och befintlig gröda vid respektive fotoferingstillfälle. Sålunda var den exempelvis extremt tydlig på 1962 års foto men helt osynlig på en bild från 1973.

Jämförande studier

Efter noggrann genomgång av litteratur om

såväl förhistoriska som medeltida befästningar stod det alltmer klart att om platån verkligen var en befästningslämning kunde den knappt vara något annat än en trelleborg. Ingenstans kunde vi finna jämförande exempel på cirkelrunda eller svagt ovala medeltida borgar (Drake 1993, Lovén 1996, Josephson och Mogren 1996). Det låglänta, relativt plana och topografiskt öppna och oskyddade läget gjorde att tolkningsförslag kring någon form av folkvandringstida tillflykts- och/eller försvarsborg kändes närmast absurda. Platån uppvisade i och för sig snarlika dimensioner med Eketorpsborgen på Öland. Som jämförelse kan nämnas att plattformen är större än Eketorp II, vars yttermått var cirka 90 meter i diameter, medan den avslutande, något ovala byggnadsfasen Eketorp III med sina cirka 115 meter i diameter var något större (Weber 1976:79ff, 151ff), Med tanke på ovan anförda forn-

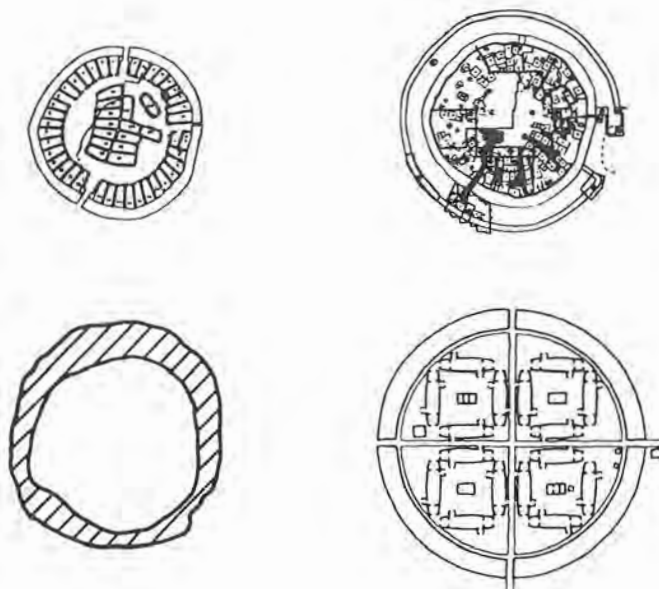
lämningsmiljö föll det sig dock mer naturligt att rikta det jämförande sökarljuset mot de vikingatida trelleborgarna.

Bland de fem då kända trelleborgarna utmärker sig den nordjylländska Aggersborg med gigantiska 260 meter i ytterdiameter. På flygfoton av den i dag närmast helt utplånade borgen antyds dimensionerna endast av en något ljusare cirkel i åkerjorden (Olsen/Schmidt 1977:87)), det vill säga inte helt olikt mönstret på flygbilderna från Köpinge. Foton och uppmätningar av formationen i Köpinge hade dock antytt att den inte verkade uppvisa någon så geometriskt exakt cirkelrund form som är kännetecknande för de jylländska Aggersborg och Fyrkat och den själländska Trelleborg. Avvikelserna i platåns cirkelform påminde dock om borgen Nonnebakken på Fyn och borgen i skånska Trelleborg, vilka inte heller är geometriskt fulländade (Jacobsson 1995:20f).

Fig 4.

Köpingeformationens dimensioner i jämförelse med Eketorp II och III samt Fyrkat, skala 1:4000.

The dimensions of the circular formation in Köpinge compared to Eketorp II and III and the Danish Fyrkat, scale 1:4000.

Storleksmässigt var det dock den 120 meter i diameter stora Fyrkat – och därmed den minsta av de kända trelleborgarna – som kunde tänkas vara en dimensionellt snarlik parallell till vår eventuella borg.

Men varför en borg vid Lagan? Det faktum att "borgen" var belägen i Köpinge by – ett namn som brukar anses signalera en vikingatida handelsplats – gjorde att man eventuellt kunde tänka sig paralleller till den sydsånska Trelleborgs koppling till de närliggande orterna Dalköpinge och Kyrköpinge (Ersgård 1986:313ff). Vidare var vi medvetna om att det fanns indikationer på lämningar efter ytterligare en ringborg vid Borgeby på Skånes västkust. I och med denna eventuella borgs placering i närheten av den delvis undersökta vikingatida handelsplatsen Löddeköpinge tyckte vi oss skymta ytterligare en relevant pusselbit. Som en parentes kan nämnas att när borgen vid Borgeby sommaren 1998 kunde bekräftas (Jfr Svanberg 1998:113 et al) var vårt äventyr i Laholm redan lagt till handlingarna.

Geologerna

Som en sista åtgärd innan en arkeologisk undersökningsinsats på platsen valde vi att få hjälp med en geologisk kontroll och bedömning av lokalen. Formationen kunde ju trots allt vara en naturbildning. Inledningsvis besiktigade Halmstad kommuns miljö- och naturvårdsplanerare Christer Johansson lokalen i slutet av augusti 1997. Johansson var relativt säker på att det inte kunde röra sig om en geologisk formation, men tog för säkerhets skull kontakt med Harald Svensson, professor emeritus i geomorfologi vid uni-

versitetet i Köpenhamn. Harald Svensson har arbetat mycket med iskilor, ispolygoner och så kallade pingos och har bl a gjort omfattande undersökningar av polygonmönstren på Laholmslätten (Svensson 1974). En andra geologisk besiktning med Harald Svensson, Christer Johansson och Gunnar Thornell – den sistnämnde vice ordförande i Hallands geologiska förening – kom därför att genomföras en dryg vecka senare. Harald Svensson kunde snabbt konstatera att formationen var alldeles för stor för att kunna vara en pingo. Om det alls var en geologisk formation kunde han tänka sig att det var en sandflyktsformation. Christer Johansson, som arbetar med sådana fenomen här på västkusten, var dock helt övertygad att den inte hade något med sanderosion att göra. Således var alla rörande överens om att vi snarast borde "sätta spaden i jorden".

Undersökning – Ridå

Så kom då den stora, avgörande dagen. Med hjälp av ett antal sökschakt – dels genom den förmodade "vallgraven", dels uppe på själva platån – hoppades vi kunna belägga eller förkasta teorierna om en borglämning. Sökschakten visade relativt omedelbart att "vallgraven" var en naturligt svacka och själva "borgbacken" utgjordes av sand, med stora inslag av kraftig järnutfällning. Med viss besvikelse kunde vi därmed konstatera att lämningen alltså trots allt inte var något annat än en geologisk formation. Hur denna cirkelrunda, minst sagt säregna formation har uppstått återstår dock för någon annan mer lämpad person än undertecknad att förklara.

Epilog

Ovanstående berättelse syftar först och främst till att avrapportera vår arkeologiska kontroll av en cirka 100 meter i diameter stor, cirkelrund förhöjning med kringliggande vallgravsliknande fuktområde, belägen på fastigheten Köpinge 12:1 i Laholms landsförsamling. Förhöjningen upptäcktes sommaren 1979 i samband med flygfotografering och registrerades då som en överplöjd hög (Raä 141), men omtolkades senare av oss som en eventuell befästningslämning. I samband med dragning av sökschakt kunde förhöjningen dock konstateras vara en naturbildning. Det är min förhoppning att dessa rader skall bidra till att framtida arkeologer och inventerare slipper luras att registrera eller undersöka den minst sagt uppseendeväckande, borgliknande formationen på nytt. Syftet med artikeln var också att belysa det förarbete och de tankegångar som föregick och föranledde den slutliga sökschaktkontrollen, men även att försöka återskapa lite av den kittlande och allt mer förväntansfulla atmosfär vi upplevde under

det är då vår inledningsvis förundrade misstro långsamt övergick i någon sorts tvekan, motsträvig övertygelse, för att därefter få ett abrupt slut. Ytterligare en osannolik knorr med berättelsen är att, trots att det visade sig att formationen på flygfotona inte var någon fornlämning, så fanns det faktiskt en betydande fornlämning – i form av en neolitisk boplats – på den plats där cirkelformationen av misstag placerades! Således kan härmed avrapporterade arbete bidra till att nästan exakt tjugo år efter historiens upptakt äntligen skingra ett antal frågetecken och en gång för alla avskryva den borgliknande geologiska formation som ursprungligen gav upphov till hela händelsekedjan. Raä 141 kan dock fortfarande inte avskrivas, eftersom den faktiskt innehöll en fornlämning – men av annan art och på annan plats än väntat...

Per Wranning är fil mag och anställd som antikvarie vid länsmuseets uppdragsverksamhet.

Referenser

- Anberg, S., Wättman, N. 1994. RAÄ 141, Köpinge 12:1, Laholms lfs, Halland. Arkeologisk undersökning 1993. Uppdragsverksamheten, Halmstad. Arkivrapport.
- Drake, K. (red) 1993. *Castella Maris Baltici 1*. Archaeologia Medii Aevi Finlandiae I. Stockholm.
- Duczko, W. 1997. Gamla Uppsala – svearnas maktcentrum i äldre och nyare forskning. I: Callmer, J. & Rosengren, E. (red.). "...Gick Grendel att söka det höga huset...". *Arkeologiska källor till aristokratiska miljöer i Skandinavien under yngre järnålder*. Rapport från seminarium i Falkenberg 16-17 november 1995. Slöinge projektet 1. Hallands läns museers skriftserie No 9/Gotarc C. Arkeologiska Skrifter No 17. Halmstad.
- Ersgård, L. 1986. Kämpinge och Köpingarna – om medeltida handelsplatser i Sydvästskåne. *Medeltiden och Arkeologin*. Lund.
- Gräslund, B. 1992. Gamla Uppsala. I *Nationalencyklopedin*, sjunde bandet. Bra Böcker. Högåsen.

- Jacobsson, B. 1995. *Trelleborgen*. Föreningen trelleborgen i Trelleborg, Trelleborg.
- Josephson, M., Mogren, M. 1996. *Castella Maris Baltici II*. Sörmäländska handlingar nr 49. Lund Studies in Medieval Archaeology 18. Stockholm.
- Loven, C. 1996. *Borgar och befästningar i det medeltida Sverige*. Kungl. Vitterhets historie och antikvitets akademien. Stockholm.
- Munkenberg, B.-A. 1996. *Trulstorp, en medeltida gård i Laholms lfs*. Raä 201, Trulstorp 1:89, 1:92, Laholms lfs 1993. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1996:8.
- Olsen, H., Schmidt, H. 1977. *Fyrkat. En jysk vikingeborg. 1. Borgen och bebyggelsen*. Nordiske Fortidsminder, Serie B, Bind 3. København.
- Sahlgren, J. 1948. *Ortnamnen i Hallands län, del 1. Bebyggelsenamn i södra Halland*. Uppsala och Köpenhamn.
- Svanberg, F. 1998. Exclusive Jewellery, Borgeby and Western Scania c. AD 950-1050. *Fornvännen. Tidskrift för Svensk antikvarisk forskning*. Nr 2:98. Stockholm.
- Svensson, H. 1974. *Distribution and chronology of relict polygon patterns on the Laholm plain, the Swedish West Coast*. Lund Studies in Geography, Ser. A. Physical Geography. No. 54. Lund.
- Tegnestam, Å. 1973. Ivars kulle i Övraby socken – en bronsåldershöj uppförd på en naturbildning. *Halland, årgång 56:6-11*. Halmstad.
- Wattman, N. 1994. Raä 196, Östorp 4:1. Laholms lfs, Halland. Arkeologisk undersökning 1993. Uppdragsverksamheten, Halmstad. Arkivrapport.
- Wattman, N. 1996. *Kärragård – boplats och centralplats från trättbägarkultur till medeltid*. Raä 164, Laholms lfs 1993. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1996:4.
- Weber, K. 1976. The Ring-Wall around Eketorp-II. The Ring-Walls around Eketorp-III. i Borg, K., Näsman, U., Wegraeus, E. (red.). *Eketorp. Fortification and Settlement on Öland/Sweden: The Monument*. Stockholm.
- Viking, U., Fors, T. 1995. *Ösarp – Vikingatida och tidigmedeltida agrarbebyggelse i södra Halland*. Raä 197, Ösarp 1:21, 2:15, Laholms lfs, Halland. Arkeologisk undersökning 1993. Uppdragsverksamheten, Halmstad. Arkivrapport.
- Wranning, P. 1996a. *Ett vikingatida trelleborgshus i Ösarp*. Raä 205, Laholms lfs. Arkeologiska rapporter från Hallands läns museer 1996:6.
- Wranning, P. 1996b. Laholmstraktens vikingatid och tidigmedeltid. I: Rosengren, E. (red.). *Bilder av halländsk arkeologi – en bok tillägnad Lennart Lundborg*. Halmstad.
- Wranning, P. 1999. Sydhalländska Trelleborgshus – lokala variationer av ett senvikingatida byggnadsskick. I: Artelius, T., Englund, E., Ersgård, L. (red.). *Kring västsvenska hus – Boendets organisation och symbolik i förhistorisk och historisk tid*. GOTARC, Serie C, Nr 22. Göteborg.

I fruktbarhetens tecken

ANNE CARLIE

Spår av spår

LENNART CARLIE

Den sena järnåldern i Halland

FREDRIK SVANBERG

Järnålderns okända gravar i södra Halland

PÅVEL NICKLASSON

I Arnes fotspår i Veinge

PÅVEL NICKLASSON

Jakten på den försvunna borgen

PER WRANNING

STIFTELSEN HALLANDS LÄNSMUSEER

LANDSANTIKVARIEN

